

Liturgie als pink

Madonna op Maansikkel (Wijre, St.-Gertrudiskerk)

In het Bonnefantenmuseum in Maastricht loopt momenteel een bijzondere tentoonstelling over de 'Meester van Elsloo'. Wie hij of zij is weten we niet, zelfs niet of het wel om één persoon gaat of om een verzameling kunstenaars die elkaar inspireerden of hetzelfde atelier deelden.

In 1940 ontdekte een kunsthistoricus bij toeval de opvallende overeenkomsten tussen een aantal werken die hij naast elkaar had gezet in een expositie van beelden uit de Maaslandse renaissance. Omdat hij die van 'Sint Anna te Drieën' uit de kerk van Elsloo (zie de voorkant van dit nummer) het meest typerend vond, noemde hij de vermeende gedeelde maker 'Meester van Elsloo'. Vanaf die tijd werden steeds meer beelden aan deze denkbeeldige beeldhouwer of beeldhouwersgroep toegeschreven. Wie de tentoonstelling heeft gezien en daarna het Limburgse land doorkruist, meent ze overal te ontwaren, nog voor het begeleidende naambordje te hebben gelezen. Vaak klopt het.

De meest opvallende overeenkomsten tussen de werken zijn de bijzondere aandacht voor de plooi van de kleding, in het geval van de aanwezigheid van een kind de bijzonder beweeglijke voorstelling daarvan, én de ranke vingers met meestal een uitstekende pink. Die uitstekende pink intrigeerde me. Waarom zo'n ogenschijnlijk onbelangrijk detail als de pink in zo'n typische houding als een soort handtekening aan al je kunstwerken toevoegen? Ik zag weer voor me hoe ik tijdens het orgel studeren ineens ontdekte dat bij het onderdoor zetten van de duim altijd mijn pink de lucht instak, als bij een koket vastgehouden kopje thee, en hoe ik vervolgens buitengewoon veel moeite deed om het schijnbaar autonoom bewegende lichaamsdeel onder controle te krijgen.

Struinend door allerhande literatuur over de betekenis van de 'vijfde vinger' in de kunst, zag ik dat er in de vroege renaissance ook opvallend veel kromme pinken werden afgebeeld. Ook daar is een hele school in te ontdekken. Het komt zelfs zo vaak voor, dat medische wetenschappers opperden dat er aan het eind van de middeleeuwen een ware campodactylie-epidemie moet zijn geweest, een structuurafwijking in de vinger waarbij die gedurende de kindertijd kromtrekt.¹

En dan de aanduiding 'vijfde vinger'. Als bespelers van

toetsinstrumenten zijn wij met die nummering vertrouwd: 1 is de duim, 2 de wijsvinger en als laatste komt nummer 5, de pink. Maar in 'Fingers. A Handbook', over de vinger in de kunst en de sociale aspecten van de vinger, wijst de Australische auteur Angus Trumble op een oud tractaat van de zeventiende-eeuwse Engelse predikant Christopher Ness, waarin de pink juist de eerste vinger is. En niet voor niets: 'We zouden het volgende kunnen leren van onze vingers', betoogt hij: 'De pink stelt onze kindertijd voor, een beetje hoger eindigend op de top van de ringvinger, die onze jeugd voorstelt; vandaar leidt het naar de top van de middelvinger, die het hoogste punt van onze geheven hand vormt, en dus onvermijdelijk onze middelbare leeftijd verbeeldt, als we op onze top zijn, onze hoogste status en sterkte; dan begint voor ons het verval: tot aan de top van de vierde vinger is het nog maar een kleine val, maar van daar naar de top van onze duim een grote. Dat is om te laten zien, dat wanneer een mens zijn oude dag bereikt, hij hard en diep valt...'²

Krom of recht, eerste of laatste - voor mij wees de gestrekte pink van Elsloo uiteindelijk naar het klooster van Orval, in het diepe zuiden van België. Ik herinnerde me plots een televisie-interview met de abt van dat klooster, Lode van Hecke, waarin hem werd gevraagd naar 'het nut van een monnik'. Zelf van huis uit muzikant, vergeleek hij de plaats van een monnik in de samenleving met die van de pink in het lichaam. 'Een pink lijkt misschien een wat nutteloze vinger,' zo zei hij, 'maar zonder de pink kunnen we geen viool spelen. En zonder viool is er geen muziek van Mozart. En zonder de muziek van Mozart is de mensheid een beetje minder mens.' Muziek kan genezen, en zo is een pink plotseling enorm belangrijk.³

De onmisbare pink als metafoor voor de kloosterling, die alleen maar 'door er te zijn' de wereld maakt tot wat die is... dat zou ook zomaar eens voor de liturgie kunnen gelden. En voor de muziek in het algemeen. •

Foto: Elfi Brouwers Fotografie

¹Hijmans, W, Dequeker, J.: 'Campodactyly in a painting by Dirk Bouts (c. 1410-1475)' in *Journal of the Royal Society of Medicine* 2004; 97: 549-551

²Christopher Ness in 'A Complete History and Mystery of the Old and New Testament', geciteerd uit Angus Trumble, *Fingers. A Handbook*, p. xix

³Vrij geparafraseerd uit de *Kloosterserie* (RKK, 6-7-2008, bonusmateriaal)